

Pietryszyn, Jagoda

25 lat lekcji muzealnych na Zamku Królewskim w Warszawie

Kronika Zamkowa 1-2/59-60, 185-191

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jagoda Pietryszyn

25 LAT LEKCJI MUZEALNYCH W ZAMKU KRÓLEWSKIM W WARSZAWIE

We wrześniu 2009 r. Dział Oświatowy rozpoczął 26. rok działalności edukacyjnej. Tematem, który zapoczątkował tak bogatą obecnie ofertę edukacyjną Zamku, był parlamentaryzm dawnej Rzeczypospolitej. Bezpośrednią inspiracją dla opracowania tego zagadnienia i przygotowania zajęć pt. *Sejm Rzeczypospolitej Obojga Narodów* była zorganizowana w Zamku jesienią 1983 r. wystawa *Rzeczpospolita w dobie Jana III*. Wspaniała wystawa przygotowana z okazji 200. rocznicy bitwy wiedeńskiej prezentowała bezcenne źródła historyczne i bogatą ikonografię w szerokim kontekście historycznym 2. poł. XVII w. Pierwszymi uczestnikami „lekcji sejmowych” byli uczniowie szóstych klas szkoły podstawowej. Obserwacja uczniów, ich udział w zajęciach, wrażenie, jakie wywołuje bezpośredni kontakt ze źródłem historycznym i dziełem sztuki, doprowadziły do wniosku, że priorytetem w naszej pracy będzie budowanie wielowątkowej oferty edukacyjnej dla szkół, dla której bazą są zbiory zamkowe.

W miarę jak oddawano kolejne przestrzenie restytuowanego Zamku, przygotowywano następujące tematy: *Koronacja, Wizyta u króla, Gród-zamek-pałac-muzeum*. Początki więc były skromne. Od tego czasu oferta edukacyjna została znacznie rozbudowana i wciąż jest rozwijana. Obecnie obejmuje 99 tematów (2009 r.). Nasze propozycje są zależne również od aktualnie dostępnych ekspozycji stałych oraz wystaw czasowych. Zdarzało się, że w ofercie znajdowało się 120 tematów.

Idea zamkowych lekcji muzealnych polega na poszukiwaniu form i metod przekazu dziedzictwa historycznego i kulturalnego. Punktem wyjścia przygotowania każdego tematu są obiekty zgromadzone w odpowiedniej przestrzeni. Zamek, który w przeszłości był rezydencją królów oraz siedzibą Sejmu, a więc ośrodkiem władzy, a także centrum życia kulturalnego, służy do przekazywania tych treści w ramach podstawy programowej realizowanej w szkole na różnych poziomach nauczania. Proponowane tematy obrazują bogactwo i różnorodność tego przekazu. Odwołujemy się do historii ustroju (*Sejm, Koronacja, Gród-zamek-pałac-muzeum*), dziejów kultury (*Warszawa w obrazach Canaletta, Mecenat króla Stanisława Augusta, Style, W pracowni Jana Matejki, Malarstwo Rembrandta*), historii obyczajów (*Rycerze i ich świat, Wizyta u króla*), dziejów tolerancji (*Państwo bez stosów. Rzecz o polskiej tolerancji*) itd.

Podczas lekcji zamkowych rozmawiamy o zasadach funkcjonowania państwa w warunkach istnienia w nim wielu kultur, narodów i religii (*Między Wschodem a Zachodem. Rzeczpospolita na styku kultur*). Odwoływanie się do dziedzictwa Rzeczypospolitej odbywa się w odpowiedniej przestrzeni, w bezpośrednim kontakcie ze źródłem historycznym i dziełem sztuki, daje więc uczniom możliwość doświadczenia tego dziedzictwa. Służy też nauczycielom do przekazywania pewnych uznawanych wartości oraz do obalania mitów i walki ze stereotypami. Udział w zajęciach jest okazją do

1. Lekcja muzealna *Warszawa w obrazach Canaletta*. Fot. Michał Sobieraj

2. Przedstawienie teatralne *Spotkanie z mistrzem Canalettem* do lekcji *Warszawa w obrazach Canaletta*.
Fot. Dominika Jackowiak

3. Lekcja muzealna *Koronacja*. Fot. Paweł Kobek

dogłębionej refleksji na temat umiejętności współżycia naszych przodków w warunkach współistnienia wielu kultur. Lekcje prowadzone są metodą pogładową oraz poprzez dialog z uczniami. Korzystamy z rekwizytów, instrumentów muzycznych, a także z różnych pomocy dydaktycznych: filmów, prezentacji multimedialnych itp.

Przełomem w działalności edukacyjnej Zamku było nawiązanie w 1992 r. współpracy z agencją teatralną Atlantis. Dzięki temu oferta stała się jeszcze bardziej atrakcyjna. Powstały wówczas nowe tematy wzbogacone o krótkie przedstawienia teatralne, które poprzez język i gest sceniczny ilustrują epokę i wprowadzają w jej atmosferę. Obecnie proponujemy 17 tematów, którym towarzyszą sceny teatralne. W marcu 2009 r. odbyła się premiera kolejnego wspólnego przedsięwzięcia Działu Oświatowego i agencji Atlantis pt. *Ploteczki spod Blachy*. Spektakl powstał na podstawie fragmentów *Pamiętników* Anny z Tyszkiewiczów Potockiej-Wąsowiczowej, sio-

strzenicy księcia Józefa Poniatowskiego. Towarzyszy lekcjom, które są najnowszą propozycją przeznaczoną dla uczniów gimnazjum. Intencją naszą jest nie tylko edukacja związana z wydarzeniami z przełomu wieków XVIII i XIX oraz ich bohaterami i sprawcami, ale także promowanie przyszłej ekspozycji poświęconej osobie księcia Józefa Poniatowskiego w pałacu Pod Blachą.

Interesującym przedsięwzięciem rozszerzającym ofertę edukacyjną Zamku są lekcje z elementami muzyki dla uczniów od pierwszej do trzeciej klasy szkoły podstawowej: *Muzyka zamkowych zegarów*, *Muzyczne portrety zwierząt*, *Muzyka czterech pór roku*. Podczas zajęć powstają muzyczne ilustracje tapiserii, obrazów i innych eksponatów. Lekcja pt. *Muzyka u króla* nawiązuje do tradycji koncertów, ulubionej rozrywki gospodarzy Zamku, polskich królów. Z naszych obserwacji wynika, że zazwyczaj jest to pierwszy kontakt uczniów z muzyką wykonywaną na żywo. W zabawach z dźwiękiem chętnie biorą udział nawet

4. Lekcja muzealna *Muzyka u króla* - koncert zespołu *Canor Anticus*. Fot. Michał Sobieraj

te dzieci, które na co dzień nie chcą uczestniczyć we wspólnych działaniach. Zauważyliśmy, że słuchanie w skupieniu, spokojne zabawy i ćwiczenia muzyczne działają uspokajająco na dzieci nadpobudliwe. Popularność zamkowych zajęć muzycznych (310 lekcji w roku szkolnym) wśród nauczycieli i pełen pasji udział w nich dzieci są dowodem na to, jak cenna i potrzebna w procesie dydaktycznym najmłodszych jest edukacja muzyczna. Mamy nadzieję, że nasze zajęcia prowadzone na miarę możliwości, jakie oferuje instytucja muzealna, przyczynią się w przyszłości do rozbudzenia potrzeby uczestniczenia w życiu muzycznym i ukształtowania pokolenia przyszłych melomanów.

Bardzo ważną i najliczniejszą grupę uczestników lekcji muzealnych stanowią najmłodsi (zerówki oraz nauczanie początkowe). Proponujemy 16 tematów przeznaczonych dla tej grupy wiekowej. Wprowadzamy dzieci w świat estetyki i kultury za pomocą prostych pojęć

i zajęć praktycznych - plastycznych, muzycznych i teatralnych. Tematy dla najmłodszych cieszą się największym zainteresowaniem. Najbardziej popularne to: *Skarbiec dla króla* (410 odbytych zajęć w 2009 r.) i *W pracowni Jana Matejki* (277 zajęć w 2009 r.).

Nie mniejszą popularnością cieszą się lekcje w odbudowanym i udostępnionym w 2008 r. pałacu Pod Blachą. Do grudnia 2009 r. na ekspozycji kobierców wschodnich odbyło się 488 lekcji muzealnych. Przede wszystkim dzieci uczestniczyły w zajęciach pt. *Pałac z 1001 nocy* oraz *Święto dywanów* (połączone z przedstawieniem *Cudowna lampa Aladyna*). Jest to dowód, że mimo trwającej trzy lata przerwy nauczyciele nie zapomnieli o atrakcyjnych zajęciach na ekspozycji kobierców wschodnich z kolekcji Teresy Sahakian. W 2009 r. odbyło się 1998 lekcji muzealnych dla najmłodszych uczniów, co stanowi ok. 40% wszystkich poprowadzonych zajęć. Przyjmując, że statystyczna klasa liczy

5. Lekcja muzealna *Pałac z 1001 nocy*. Fot. Michał Sobieraj

6. Lekcja muzealna *Muzyczne portrety zwierząt*. Fot. Michał Sobieraj

7. Zabawy plastyczne - zajęcia w pracowni. Fot. Michał Sobieraj

średnio 25 osób, w zamkowych lekcjach w 2009 r. wzięło udział 49 950 dzieci w wieku od 7 do 9 lat.

Najnowszą propozycją Działu Oświatowego jest rozpoczęty w roku szkolnym 2008/2009 pilotażowy program *Edukacja dla demokracji* pt. *Pupilla libertatis. Wolne elekcje królów polskich 1572-1764*, przeznaczony dla uczniów gimnazjum. Projekt jest realizowany we współpracy z Działem Edukacji i Informacji Publicznej Kancelarii Senatu RP, Muzeum Woli oraz Muzeum Pałacem w Wilanowie. Odwołuje się do korzeni demokracji szlacheckiej dawnej Rzeczypospolitej: sejmów oraz wolnej elekcji. Nowatorstwo tego projektu polega na połączeniu działań kilku instytucji muzealnych oraz Kancelarii Senatu.

W ciągu tych lat, zmuszeni rosnącą popularnością i zainteresowaniem ofertą Zamku, podjęliśmy pracę nad przygotowaniem zmian organizacyjnych dotyczących naszej działalności edukacyjnej. W pierwszych latach pracownicy Działu

przyjmowali zgłoszenia na lekcje metodą „kalendarz i ołówek”. Bardzo szybko okazało się, że stosując te archaiczne rozwiązania, nie jesteśmy w stanie sprostać rozbudzonemu już oczekiwaniom nauczycieli. Sięgnęliśmy do rozwiązań proponowanych przez techniki i technologie programistyczne. Obecnie w zarządzaniu zajęciami edukacyjnymi posługujemy się już kolejną wersją programu uzupełnioną o system rezerwacji sal. Na efekty nie trzeba było czekać. W roku 1984 (dopiero z tego czasu dysponujemy danymi) poprowadziliśmy 213 lekcji, w których uczestniczyło 6390 uczniów. Pierwszy gwałtowny skok nastąpił w 1992 r. - 2800 zajęć dla 84 000 uczniów. Drugi przełom - ponaddwukrotny wzrost liczby zarezerwowanych i sprzedanych lekcji - nastąpił w roku 2002 po wdrożeniu systemu rezerwacji i sprzedaży RISIK (2002 r. - 5652 lekcji, 130 012 uczniów; 2003 r. - 6030 lekcji, 137 531 uczniów). I na tym poziomie do dziś utrzymuje się liczba lekcji muzeal-

nych (w 2009 r. - 4749). Wyraźny jest więc związek między zastosowaniem rozwiązań informatycznych i wzrostem liczby zajęć edukacyjnych w Zamku. Jest to jedyny znany mi w polskich muzeach przypadek komputerowej rezerwacji za pomocą specjalnie stworzonego systemu.

Fundamentalną decyzją organizacyjną, która miała znaczący wpływ na przyjęcie tak ogromnej liczby uczniów i zwiększenie lekcji muzealnych z 5 dziennie do średnio 40, a także wydłużenie czasu ich trwania od godz. 8.30 do 15.00, było nawiązanie współpracy z Instytutem Historycznym oraz Wydziałem Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego. W 1990 r. zajęcia z uczniami rozpoczęli studenci, którzy zostali przygotowani przez pracowników Działu Oświatowego od strony metodycznej i wyposażeni w wiedzę niezbędną do prowadzenia lekcji muzealnych w Zamku. Przez ponad 15 lat przewinęło się przez nasze kursy ponad 700 młodych ludzi, którzy swoją wiedzą i pasją do uprawiania humanistyki dzielą się z uczniami. Współpraca ze studentami wymaga od pracowników Działu Oświatowego ciągłej uwagi i nadzoru nad jakością prowadzonych zajęć. Dzięki niej nie tracimy kontaktu z korzystającymi z naszej oferty coraz młodszymi rocznikami uczniów.

Zamkowe lekcje są niezwykle cenione przez nauczycieli ze względu na stosowane metody i różnorodność oferty. Nauczyciele akademicki stawiają zamkowe zajęcia za przykład doskonałej metody przekazu treści z zakresu historii, historii sztuki i kultury w procesie dydaktycznym oraz wzorcowego wykorzystania ekspozycji muzealnej do prezentacji i interpretacji tych treści. Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego również w bieżącym roku akademickim zaproponował współpracę w zakresie szkolenia studentów II i V roku specjalizacji nauczycielskiej.

W ciągu tych 25 lat udało się nam utrzymać wysoki poziom proponowanych zajęć. Świadczy o tym ich nieustannie rosnąca popularność. Dzięki temu udało nam się stworzyć w Zamku rodzaj „małej szkoły”, do której uczęszcza ok. 1000 uczniów dziennie.

W 2009 r. Dział Oświatowy rozpoczął 26. rok działalności edukacyjnej, wypełniając misję statutową Zamku. Stajemy również przed nowym wyzwaniem, jakim dla edukacji jest Internet - narzędzie komunikacji, które stwarza nieograniczone możliwości i jest szansą dotarcia z szeroką i różnorodną ofertą do innych grup odbiorców niż w tradycyjnej szkole.